

Breviarium Chronologicum Veteris Testamenti Rerum Gestarum

Ab Orbe condito Vsque ad Christum natum Synopses complectens.
Xenivm Academicae Sodalitati Dominorum, B.M.V. Annuntiatae Herbipoli
oblatum

Sacerdotium Ducale ... - Complectens Synopses Sacrae & profanae historiae
à fine captivitatis Babylonicae & Hebraeorum Ducum ac Persicae
Monarchiae initio usque ad Christum natum

Gartner, Michael

Herbipoli, 1697

Bella & bellis clari.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-65122](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-65122)

miliarem fuisse, & artis amatorix negotium tractare voluisse ; unde (mitigata mortis sententia) in exilium relegatus fuerit. Obiit an. Chr. 17. exilii sui anno septimo, non tam bene meritus de poesi, quam male de suis moribus.

§ 10. *Bella & bellis clari.*

Quo tempore bella Judæorū ple-raq; gesta sint, supra commemoratum in gestis Pontificum, & Ducum Judæorum: quos inter Machabæorum gloria præcipua enituit, & præter alios specimen suæ fortitudinis singulare præbuerunt *Eleazarus & Razias.*

ELEAZARUS cognomento ABARON interpretandum cum *Antiocho*, ratus præclaro elephanto insidere regem, illuc cursu, cæsis hinc & inde hostibus pervenit, & succedens sub ventrem ejus, belluam suffodit, cujus ruentis pondere, ipse quoq; oppressus est. Erant autem elephanti in illa

illa pugna numero triginta duo, & singulis elephantis addicti mille viri clypeis & armis fulgentes, ipsiq; elephanti Antiochi jussu vino, & Mororum succo potato ad pugnam efferati.

RAZIAS propter affectum singularem in Judæos, *pater Judaorum* appellatus Hierosolymis *Nicanore* graffante & *Judam Machabaum* indagante ad occidendum, eidem proditus, cum à quingentis militibus obsideretur, jamque perfractis januis capiendum se videret, ex alto præcipitem se dedit in turbas, ut saltem non inultus aliquos opprimeret; quibus locum cedentibus in vacuum decidens, toto corpore conquassatus, animosè tamen surrexit, & cursu in petram quandam ascendit, ex qua intestina sua spargens super turbas, & invocans Dominum vitâ functus est.

Hoc factum D. *Augustinus* variè omnem versat in partem, ad condemnandum multò pronior, quàm ad probandum; ideo Circumcellionum dementiæ furiosæ an conferrat, dubium movet; nihilominus propter
viri

viri optimi famam & zelum pro vero Deo & lege ejus, præsertim quia commendatur à sacra scriptura, adscribendum videtur speciali instinctui Spiritûs sancti, volentis Judæos ad generosos ausus pro gloria veri Dei contra gentes animare.

Bella gentium.

BELLUM TARENTINUM duce *Pyrrho* Epirotarum rege contra Romanos initium habuit an. m. 3774. ante Chr. 279, & prælio triplici totum bellum confectum est, quod Tarentini inferre cœperunt. In primo prælio Romani duce *Valerio Lemno* (quibus incogniti adhuc erant elephantibus & necdum exploratum robur eorum) ab his terri & oppressi magnâ suorum strage cesserunt. Capti sunt à *Pyrrho* 1800. quos honorificè tractavit. Secundo prælio Romani ducibus *P. Sulpitio* & *Decio* contra milites æquè, quàm elephantos victores evasere, suorum tantum quinque, hostium autem multis millibus cæsis. Tertio prælio iterum victoria penes Romanos

nos

nos stetit duce *Fabricio*, à quo sibi metuens *Pyrrhus* missis amplissimis & regiis muneribus optimatum Romanorum consulumque animos conciliare studuit; sed quia avaritia Romanos nondum invalerat, neminem invenit, cujus domus muneribus pateret; itaque Samnitibus & Curiis devictis *Fabricius* Romæ triumphavit. Missus autem contra *Pyrrhum* *Curius dentatus* & *Cornelius Lentulus*, cæsis ex Tarentinorum exercitu 24. millibus, *Pyrrhum* penitus nunc copiis exutum in fugam compulerunt; & composita est quies tum inter Tarentinos, postquam decem annis bellum insolentiâ Tarentinorum inceptum durâset, tum inter Samnites bello per septendecim annos contra Romanos incumbentes.

PYRRHUS rex fuit Epirotarum à Tarentinis imperator belli postulatus, quam opportunam regni sui augendi occasionem ille ratus, promptissimè amplexus est, æquè parandis, quàm regnis perdendis natus, magis spe regnorum, quàm usu *Alexander dimidiatus* dictus, ejus ambitione & regnandi insa-

infatiabilem libidinem æmulabatur ; cupiebat omnia , donec nihil demum tenuit , infestus omnibus , Siculis , Carthaginensibus , Tarentinis , Romanis , Spartanis , à nullo tamen ex omnibus his , immò nec omnium viribus conjunctis victus fuit , donec Argos occupantem & ferocissimè inter promptissimos dimicantem intra portas anicula imbellis illisu tegulæ posttravit , & truculentum ducem exanimavit anno ante Chr. 241.

FABRICIUS singularem laudem refert à continentia sua , cum enim Pyrrhus novisset tenuem Fabricij & pauperem sortem , obtulit ei quartam regni sui partem , si ad partes suas à Romanis transfret , cui Fabricius respondit : *malle se vivere pauperem in divite imperio , quàm in paupere imperio divitem esse ;* repulit etiam alterâ vice oblatos à Pyrrho thesauros , quibus amicitiam ejus sibi conciliare & fidelitatem expugnare tentabat , hoc responso reddito , *neutiquam Romanos divitias quarere , sed quarere , ut divitibus imperent ;* quod admiratus Pyrrhus ajebat , *difficilius Fabricium ab honestate , quàm solem à cursu suo dimoveri posse* Tantæ fuit ob fidem apud Pyrrhum æstimationis , ut unius illius fidei omnes captivos 1800. crederet hâc lege , ut si pacem abnuisset tenatus (quam per *Cineum* legatum & ducem

cem suum petebat) salutatis amicis & celebratis saturnalibus ad se remitterentur, idque mirâ fide factum est. Obijt Romæ nihil hæredibus præter bonam famam relinquens.

Anno m. 3774. ante Chr. 279. Galli populosissima gens, ut novas terras acquireret, cum trecentis millibus eruperunt, & pars illorum media in Macedonia invaserunt, & *Ceraunum* occurrentem profligârunt ac ceciderunt: pars altera duce *Brenno* in Græciam involavit, ingenti omnium consternatione, sed cum profanis spoliis addere concupisceret etiam sacra, & pararet Delphicum templum expilare, aëre per grandinem & frigore præliante, variis casibus periére, & Brenno demum ipso mortem sibi violentam inferente, nullus Gallorum evasit.

Anno m. 3790. ante Chr. 263. inchoatum est primum bellum Punicum à Romanis: quocunque prætextu ejus indictio facta fuisse perhibeatur, reipsâ propter Siciliam Italiæ proximam, ei que horreum futuram.

pro-

Propter hanc duo commissi sunt populi, Pœni & Romani odiis internecinis grassaturi.

Primæ expeditionis navalis Dux fuit *Appianus Claudius*, *Quinti Fulvii* consulis collega, qui primus omnium Itatarios milites Romanos classi commisit & Romanis hactenus intentatum mare, cum milite pugnae mobili inassueto, explorare ausus est, & quidem ausu tam fortunato, ut in ipso elemento quod Afrorum & Siculorum proprium credebatur, pugna navali commissa *Hieronem* Siculorum regem profligaverit magnanimitate *Duillii* nunquam tentatum facinus moderante. Pœnos per occupatam Siciliam profecutus est *Attilius Regulus* & in gentibus cladibus fugientes affecit in Africa.

(Erant enim Pœni sive Carthaginenses evocati ab *Hierone* rege Siciliae, ut adversus Romanos confederatis viribus pugnarent) Victorem autem Regulum victoriâ spoliavit *Xanthippus*, qui Carthaginenses artes spartanâ virtute suffulciens cum repulso Regulo bellum quoque repulit in Siciliam, quæ facta est belli sedes, donec per *Metellum* in Africam Pœni iterum retrusi sunt: idque non sine damno Romanorum terrâ marique percepto: quod tamen lucrum ingens ex Sicilia, *Melliana* & *Hierone* rege

rege superatis & captis uberrimè compensavit.

Altera expeditio à *Marco Regulo* & *Lucio Manlio* consulibus suscepta est contra *Amilcarem* Afrorum ducem, in qua captis merfisq̃ pluribus navibus, Romanis cessit magna copia elephantorum & viginti septem millia captivorum, quos Romam miserunt; neque tamen semper feliciter cecidit belli alea Romanis. In tertia expeditione susceptâ Carthaginenses pacem rogârunt suppliciter, sed à *Regulo* durioribus conditionibus oblatis (non tamen acceptatis) rejecti sunt; unde efferati & auctis Lacedæmoniorum copiis regem cum omni exercitu ultimâ pernicie devicerunt, ita ut duobus tantum Romanis fugientibus 30. millibus occisis ipse *Regulus* cum quingentis captivis in vincula conijceretur.

Hanc stragem *Marcus Æmilius Paulus*, & *Servius Fulvius* novâ expeditione & nobiliore fortunâ vindicaverunt, Afris terrâ mariq̃ superatis & ducentis hostium millibus interfectis captisque centum & triginta elephantis.

Carthaginenses adhæc *Regulum* Romam cum legatis suis miserunt, qui captivorum permutationem imploraret, suscepto tamen prius ab eo juramento, ut si Romani permutationi non assentirent, ipse Carthaginem

ginem rediret, qui ut D. Augustinus de eo scribit variis in libris *de civitate Dei*: cum Romam venisset, in senatu contraria legationi suæ Romanis persuasit, asserens utile eis non esse propter se, jam propè senio confectum virum, tot robustos & nobiles captivos permutare; quod etiam factum est, Regulus autem ut se tenacem datæ fidei præstaret, Carthaginem rediit, ubi crudeliter est habitus. Resectis enim palpebris vel sursum deorsum confutis, expositus est ad solem: quotidie etiam inclusus in machinâ seu dolio acutis clavis intrinsicè horrente, in quo circumagebatur, illâ machinâ ex loco lubrico defluente. Sic cruciatus ac præterea diu vigilare coactus Regulus interiit, vir supra modum fortis & constans.

Alternis victorijs & cladibus Romanos inter & Pœnos per 23. annos ferociter pugnatum est, & Pœni tandem cladibus magnis attriti pacem postulârunt & non ægrè impetrârunt his conditionibus: *Pœni universâ Siciliâ excedunt; cum Hierone bellum non gerunt* (erat enim jam Hieron rex Siciliæ à Romanis redditus, quanquam Siciliæ regnum cum rege maneret Romanorum) *Syracusanos armis ne petunt, neque Socios Syracusanorum: captivos omnes sine pretio Carthaginenses Romanis reddunt: argenti talenta bis mille & ducenta intra annos*

annos viginti Pani Romanis pendunt. Et hic fuit eventus primi belli punici, quod Romanis multiplicis triumphi materiam suppeditavit.

Anno m. 3829. ante Chr. 224 erupit bellum Gallicum, quod octavum jam annum Insubres Boii Galliꝫ contra Romanos meditabantur; accessere ad Insubres Gessatæ Galli cum regibus *Concolitano*, *Aneroesto*, *Viridomaro*, qui validis exercitibus instructi comparuerunt. Tot populis ut se Romani possent opponere, Venetos & Cenomanos ad se traduxerunt, tota deinde Roma cum tota Italia (etiam sacerdotibus non exceptis, qui aliàs exemptierant militiæ gravaminibus) arma induere coacta est; & tres exercitus fortissimi compacti sunt: *Polybicus* numerat in triplici exercitu septuaginta sex millia. Pugnatum primò ab uno exercitu Romanorum sinistro Marte, cæsis multis millibus suorum; Galli autem spolia domum referre festinantes, & tunc ad debellam-

landos Romanos reverti cogitantes, ex inopinato triplici coeunte exercitu Romanorum, omni ex parte conclusi & arctati sunt: unde statuerunt aut vincere aut mori. Fortissimis igitur animis pugnare ceperunt, & forte conceptæ Ipei respondisset secundus eventus, nisi sagis braccisq; rejectis nudi cum solis armis pugnare, & primos ordines occupare temerè & insolentes tentassent: à sagittariis enim mox telis confixi, partim in vestigio ceciderunt, partim retrocedentes ordines turbaverunt, & quadraginta millibus suorum cæsis, decem millibus captis, multis suorum millibus fugâ dilapsis, Romanis præbuere victoriam. Captivos inter rex *Concolitanus* fuit, quem *Emilius* Romæ cum aliis captivis in triumpho ad Capitolium deduxit, quia juraverant se non prius thoraces exuturos esse, quàm in Capitolium venissent.

Anno m. 3836. ante Chr. 217. *An- nibale* Carthaginensium duce Saguntum

tum expugnante, Romanos pudor, quia sociis opem non tulerunt, & furor, quia viderunt leges violatas esse, eò abripuit, ut peterent per legatos aut Hannibalem sibi à Carthaginensibus & Saguntum restitui, aut bello gravissimo vindicandam injuriam intelligerent. Carthaginensibus nihil ad has minas perterrefactis, sed arma inclamantibus tam ferox bellum motum est, ut per annos octodecim Europa & Africa Pœnorum & Romanorum sanguine stagnâverit: & primò quidem in multis præliis ab Annibale stetit victoria: postea ab eodem, ex ægritudine aliqua lusco facto (veluti fortuna deformem despueret, & juvenem floridum præ lusco amaret) ab *Hannibale* ad *Scipionem* Romanum, postea dictum à victoriis *Africanum* recessit. Duces, qui bellum hoc celeberrimum reddiderunt, præcipui fuerunt, qui sequuntur.

HANNIBAL filius *Amilcaris* magni ducis Carthaginensium natus annos 25. imperator

tor exercitus creatus est, ingentis animi, maturi consilij, intrepidæ audaciæ, indefessæ industriæ imperator. Proximo triennio, quo imperium suscepit, omnes Hispaniæ gentes bello subegit, & Saguntinorum civitatem opulentissimam, populi Romani amicam fame oppressit tam furiosâ, ut teste D. Augustino diu suorum cadaveribus pasta fuerit: quæ denique omnibus exhausta viribus & rebus, ne saltem captiva in Hannibalis manus veniret, ingentem rogam publicè construxit, in quem ardentem omnes incolæ unanimi consilio sese conjecerunt, & cineres suos victori Hannibali cum urbe reliquerunt. Post hæc Hannibal fratre suo Asdrubale ad Hispaniæ custodiam relicto, saltus Pyrrheneos transiit, & cum ad Alpes pervenisset, quæ Italiam à Gallia dividunt, quas nemo unquam cum exercitu præterquam Hannibal pertransiit, ita prærupta illa & lapidosa montium acetosissimo & ignibus patefecit, ut elephantis oneratis strata pervia præberent. His itineribus superatis in Taurinenses agros descendit, & pervagatus totâ Cisalpinâ regione Romanos tribus atrocissimis præliis profliavit, urbes multas obtinuit, inde in Liguriam & Apenninum transiens Hetruriam invasit, ubi gravi catharro affectus oculos alterum perdidit. Causam hujus ægritudi-

T

tudi-

tudinis conijciunt in nives, quarum intuitu continuo in Alpium transitu multi militum ejus excæcati sunt.

Sic luscus redditus *Flaminium consulem* apud *Thrasimenum lacum* occidit, & 26. millia feroci conflictu interfecit. Cladibus ut aggerem opponerent Romani, *Fabium Maximum* miserunt, qui castra sua per summa montium abdita ponens, Hannibalis fervorem cunctando eludere cæpit, donec oblatâ cædendi occasione *Aretinorû auxilio* vicit: qui tantum ad hoc bellum apparatus contulerunt, quantum testante Livio tota nunc *Hetruria* non conficeret. Per sexdecim ergo annos totam *Italiam* varijs cladibus *Hannibal* fatigavit, indeque in *Apuliam* conversus stragem ingentē, iterû intulit Romanis apud *Cannas*, in quo prælio tot Romanorum millia occisa sunt, ut tres annulorum aureorum modios, quos è militum occisorum manibus extraxerat, *Carthaginem* mitteret. Hoc prælio consulares omnes viri & senatores, aut capti, aut interfecti sunt, & actum fuisset cum *Roma*, si *Hannibal* uti potuisset victoriâ. Sed *Capuæ* captæ delicijs & otio miles per hyemem emollitus (quem labor hæctenus induraverat) deinceps subsistere non valuit. Aliunde etiam sinister eventus cursum victoriarum *Hannibalis* stitit: nam *P.* & *Cn. Corneli*

linus Scipiones in Hispania Asdrubalem fratrem Hannibalis (quem cum exercitu in Italiam acciverat) non tantum ab itinere incepto represserunt, sed audacissimo & fortunatissimo praelio victum, castris & milite exuerunt, unde res Pænorum infirmari cepit.

Capua posthæc à Romanis iterum obsessa ab Hannibale redimi non potuit; unde Capuani, metuentes pænas à Romanis ob defectionem infligendas, consilio inito magna ex parte (inter quos 27. senatores numerantur) convivia celebrârunt, & mutuis veneni propinationibus ad mortem obeundam semet invitârunt; alij autem populi Romani clementiam sæpius experti, legatos de urbe dedenda miserunt: quâ obtentâ Romani præter spem crudeliter sævierunt. Fulvius enim 53. Senatores virgis cæfos securi percussit, priusquã responsum Româ veniret, quid cum Capuanis victis ac vincendis statuendum esset. Trecenti nobiles Capuani venditi, distracti & varijs casibus intercepti perierunt. Syracusa quoque à Marcello pulsâ Pænis recuperata: cum Agrigento tota Sicilia à Romanis iterum subacta, pulso Hierone: Carthago nova à Scipione recuperata, & fugato Magone tota deinde bellifortuna Pænos deseruit. Hannibal enim, quantumcunque vires suas restaurare laboraret

raret, *Marcello* tamen cedere coactus, unde multæ ad Romanos deditiones factæ, & multi in Hispania ad *Scipiones* transierunt.

Hosilius quoque *Hannibali* formidabilem se præbuit cum exercitu, qui Pœnos carpsit, & quæqua potuit, valde diminuit. Post hæc Pœni cernentes hinc *Asdrubalem* iteratis præliis succubuisse, inde *Hannibalis* vires plurimum debilitatas esse, & præclarissimorum ducum Romanorum, *Fulvii*, *Marcelli*, *Scipionum*, *Fabij* fortitudine ac felicitate, retroversam victoriam relictis Pœnis ad Romanos remeasse, *Hannibalem* (quamquam multum invitum & diu reluctantem) Carthaginem revocant, pacemque tanquam castigati suppliciter rogant & impetrant: *Hannibal* autem inde sibi metuere coepit: fiebat enim in ita pace suspectus Romanis de foedere inito cum *Antiocho*, unde Romani tradi sibi postulabant *Hannibalem*; quod ille resciscens fugit ad *Antiochum*, quod etiam Romani arma sua converterunt, & bello facti superiores *Antiocho*, ab hoc quoque postulant *Hannibalem*; sed præmonitus iterum *Hannibal*, etiam nunc fugam maturam evasit ad *Prusiam* Bythinæ regem, quem insecutus mox *Quintius* legatus à Rege Bythinæ postulat, bellum minatus, & Romanas inimicitias, nisi dederetur *Hannibal*, quam deditionem cum ultra declinare non pos-

posset, haulto veneno (quod more regum
in annulo circumferebat) morte spontanea
prævenit an. m. 3871. ante Chr. 18. ætatis
sua septuagesimo.

FABIUS MAXIMUS consul Romanus,
militaris rei peritissimus, triumphos quin-
que egit, & electus contra *Hannibalem* di-
ctator non tam bellando, quàm cunctando,
& maturè consilia agitando, rempublicam
ab interitu, in quem Hannibalis fervore
rapi videbatur, servavit. Cum enim vi-
didisset *Minutium* collegam suum à Pœnis vi-
ctum, quanquam sibi infensum, privato ta-
men odio, posthabito amore patriæ, Pœ-
nos aggressus, Romanos periculo liberavit,
de quo Hannibal dixit, *facile cogitabam hanc*
nubem Fabium intelligebat) cunctantem,
impetum & procellam parituram esse. Victo
Hannibale quintum triumphum, cumque
celeberrimum Romæ egit. Laudat *S. Au-*
gustinus in *Fabio* singularem abstinentiam,
quod in everfione Tarenti & publica dire-
ptione non permiserit diripi simulachra
Deorum & interroganti quid simulachris fa-
ciendum statueret, responderit, *relinqua-*
mus Tarentinis iratos Deos suos.

CLAUDIUS NERO cum *Livio Salina*
lore consule adversus *Asdrubalem* exerci-
tum duxit, quem collatis signis devicit, &
perempto Romæ triumphavit.

T 3

CLAU

CLAUDIUS MARCELLUS iisdem temporibus contra Syracusanos missus, urbem Syracusanam evertit, & ut S. Augustinus de eo scribit, in ipso hoste servanda pudicitia curam gessit, antequam enim civitas invaderetur, edicto publico constituit, ne quispiam corpus aliquod liberum violaret. In re militari egregiè excelluit: ad nullum genus pugnae vel segnis vel minùs exercitatus. Capto Mediolano, & omnibus oppidis Æmiliae, victisque Iberis cum duce *Briomate*, quem *Marcellus* ipse manibus suis duello aggressus peremit, Romæ splendidissimè triumphavit. Demum cum Pœnis pugnans, unà cum *Crispippo* ejus collega lanceâ perfoctus occubuit.

SCIPIO AFRICANUS filius *Scipionis*, vir non solum *Scipionum*, sed omnium ferme Romanorum primarius: cum annum ageret 24. & intellexisset senatores propter *Hannibalis* metum Italiam relicturos, veniens in senatum extracto gladio id fieri prohibuit, asserens se patriæ defensorem futurum. Tanta ex facie ejus effulgebat virtutis præstantia, ut *Masinissa* Rex ad eum veniens & intuitus, sic virum admiratus fuerit, ut ne oculos ab eo contemplando averteret. Voluptatem carnis ab exercitu proscripsit, & duo millia scortorum abegit. Captâ Carthagine, novâ Hispaniæ urbe,

Mago-

Magonem fratrem *Hannibalis* captivum Romanam transmisit, *Amionem* Afrorum ducem cum *Siphace* Numidiæ rege, Romanæ ditioni subegit; *Hannibalis* equitatum ita fudit, ut supra 20. Pœnorum millia cæsa, & totidem uno die capta fuerint, *Hannibale* cum paucis equitibus elapso: unde honorificentissimo triumpho Romanam invehens, in ærarium retulit prædam auri & argenti pondo centum & viginti duo millia. *Siphacem* quoque captivum duxit, & sic finem bello punico secundo imposuit, cum illud octodecim annis durasset. Hic ille *Scipio* fuit, qui, cum in senatu deliberaretur, an Carthago evertenda esset, contradixit *Catonis*, noluitque illam Romanorum æmulam urbem deleri, ne Romani sine æmulâ urbe otio lascivirent; quod etiam contigit. Hic tandem *Scipio* patriæ pater & conservator, æmulorum invidiâ de pecunia in senatu accusatus, apud Linternum Tusculum exul, privatus vitam finiit, & nihil ex omnibus præliis & victoriis in Africa gestis retulit, nisi inane cognomentum hoc *Scipio Africanus*.

SCIPIO NASICA prædicti *Scipionis* frater, dictus *Asianus* ab Asia devicta. Hic *Antiochi* filium *Epiphanem* obsidem Romanam deduxit, triumphavit de Boiis superatis, in quo triumpho usus est Gallicis carpentis arma

arma, signa, spolia Gallica omnis generis tranſvexit, & cum captivis nobiles ingentem equorum gregem, præter æris immensam copiam intulit in ærarium auri ducenta quadraginta ſex, argenti infecti trecenta quadraginta millia pondo.

Anno m: 3854. ante Chr. 199. ex cineribus ſopiti belli Punici exarſit bellum novum, Macedonicum dictum, quod Romani *Philippo* regi intulerunt, quia is Athenienſes ſocios Romanorum afflixit, & agros depopulatus, & ex Punico fœdere in ſenſus eſſet Romanis. In hoc bello *Quintius Flaminius*, cui (provincia illa cum cõſulari dignitate obtigerat) rem fortiter & feliciter geſſit. Pax petenti *Philippo* his legibus data eſt, ut impoſterum quinquaginta tantum naves haberet, & reliqua daret Romanis adverſus Græcas civitates: arma non ſumeret: captivos & tranſugas omnes redderet; per annos decem quaterna pondo argenti millia præſtaret; & obſidem *Demetrium* ſuum filium daret: Poſt hæc *Quintius* Lacedæmoniis bellum intulit.

intulit, & *Nabidi* eorum duci, ac y-
ranno crudeli pacem petenti, quibus
ipse conditionibus voluit, dedit, veri-
tus, si bello ad duriora eum cōpelleret,
expirante consulatu suo ipse labores,
& successor alius triumphi honores re-
portaret.

Anno m. 3905. ante Chr. 148. ex-
arsit tertium bellum Punicum coff. I.
Manlio Censorino, & M. Manlio.
Placuit senatui Romano hoc bellum
indici Pœnis, quòd contra fœdus plu-
res naves haberent: extra fines duxif-
sent exercitum, & *Masanissa* socio
& amico populi Romani arma intulif-
sent: jussi igitur sunt, ut omnia arma
navesque Romanis traderent: qui ti-
more perculsi, tantam repentè vim ar-
morum contulerunt, ut tota Africa il-
lis armari potuisset: postquam verò
arma comportârunt, jussi quoque sunt
relictâ civitate procul à mari decem
passuum millibus recedere. Quo au-
dito Carthaginenses dolorem despe-
rationi miscentes decreverunt aut ur-
bem

bem defendere, aut cum urbe perire, quamobrem *Asdrubales* duos duces suos creaverunt: dehinc arma nova facere aggressi, cum æris ferrique materia deficeret, auro argentoque hunc defectum suppleverunt, consulibus urbem oppugnantibus tanto impetu restiterunt, ut turpiter repulsi, & Romam repetere coacti sint: donec *Scipio Magni Scipionis* nepos extra ordinem consul creatus sextiduanâ oppugnatione ad deditionem Carthaginenses coëgit, rogantes, ut saltem vitâ servatâ servire liceret; atque ita exire permitti; primò quidem mulierum agmen satis miserabile, quarum, ut *Livius* ait, fuere 25. millia, post mulieres virorum turba descendit ad 30. millia, qui omnes captivi ducti. *Asdrubalis* uxor, liberi & universa familia fœmineo quodam furore rogo excitato in medium incendium sese coniecere. Transfugæ ad populi spectaculum feris traditi sunt discerpenti, aut conculcandi. Carthago
sup-

suppositis ignibus sexdecim continuis diebus præbuit spectaculum. Captivi pleriq; principibus venundati, *Scipio* autem eodem cognomine, quo avus ejus nobilitatus est, & dictus *Africanus junior*. In triumphum duxit excisâ Carthagine laureatam Romanam securitatem. Annis 22. post everfionem nova Carthago reposita est, & cives Romani plurimi eò adducti; sed intra breve tempus *Æthna* ultra solitum igneos cineres evomens, tecta ejus exussit, cui calamitati sublevandæ senatus Romanus decem annis vectigalia remisit.

Anno m. 3942. ante Chr. 111. bellum Jugurthinum jam pridem sceleribus *Jugurtha* debitum, & Romanorum optimatum avaritiâ dilatum, tandem inchoatum est *Calphurnio* primam expeditionem parante, fuit autem *Jugurtha Masaniffa* regis ex pellice nepos & rex Numidiorum, qui occisis *Hempsale* & *Adherbale Masaniffa* nepotibus ex toro regio & legitimo descend-

T 6

tibus

tibus, & auro corruptis senatoribus Romanis diu effreni audaciâ criminibus cumulavit, & has fraudes suas tum multiplici fuce, tum auro obduxit, quo iudices Romanos, inter ipsum & accusatores ejus, arbitros æquitatis constitutos excæcavit, ad eò, ut ipse Româ redux, tanquam mali nihil unquam egisset, sibi met de re bene gestâ applaudens, & Romanis illudens exclamaret, *O urbem venalem, & maturè perituram! si emptorem invenerit.* Sic demum insolescentem armis suis adorti sunt per *Culphurnium*, qui cum urbem aliquot pugnando cepisset, ab aureis Jugurthæ oratoribus ea, quæ pacis sunt, persuasus, domum rediit, difficultatem belli in senatu expositurus. *Scaurus* quoque eodem morbo icterico ab auro *Jugurtha* infirmatus, & avaritiâ æger in belli negotiis susceptis elanguit, donec *Metellus* vir tam auro intactus, quam ferro strenuus, qui & inde *Numidicus* dictus, invasit, & audaciam *Jugurtha* fre-

fregit: quam deinde *Marius* omnino
vicit & in fugam egit, ac tandem *Syl-*
la à *Baccho* locero traditum catenis
vinxit, captumque Romam in trium-
pho induxit, ubi eisdem, quibus ad
solium gradibus ascendit, ad dignum
quoque sceleribus supplicium descendit,
in carcere laqueo suffocatus.

Anno 3948. ante Chr. 104. incepit
bellum Cimbricum, quo ab ultimo
Septentrione excita gentium exami-
na, Teutones, Cimbri & Tigurini ita
Italiam inundabant, ut actum de Ro-
ma videretur, interfecto jam *Man-*
lio consule cum duobus filiis & 80.
millibus Romanorum, & quadraginta
colonorum millibus trucidatis. Quo
furore tum sævitum fuerit à victori-
bus, ex eo perspicuum fit, quòd au-
rum omne & argentum magnâ copiâ
in Rhodanum fluvium conjecerint,
dedignati atrectare, quicquid Ro-
manorum erat: loricas, arma, equos
etiam & tota castra gurgitibus demer-
serunt: & periisset Roma, nisi *Marius*
supe-

superato *Iugurthâ* cum victore exercitu summâ celeritate movisset in Gallos, qui tripartito exercitu inter se divisos hostes, primò Teutones ad aquas sextias, Cimbros superato *Attesi* vagos, & *Tigurinos* per sylvas & montes fugitivos oppressit, & ducenta millia trucidavit, octoginta millia cepit, præter mulieres, quæ parvulis suis ad saxa illisis, pleræque ferro aut suspendio se ipsas peremerunt. *Marius* ab hac expeditione alter *Romulus* & *Roma conditor* appellatus, tantum gloriæ hausit, ut paulò post temulentâ vertigine actus in præceps iverit.

Anno m. 3967. *Marius* antea *Servator* ac *Romulus secundus* appellatus, postmodum, cum esset propè decrepitus, pessum dedit rempublicam. Septimum enim consulatum ambiens, decretam *Syllæ* provinciam vi captavit. Unde *Syllam* atque *Syllanos* inter, & *Marium* ac *Marianos*, bellum *Marianum* exortum est, in quo tantum sanguinis in urbe, & per Italiam effusum est,

est, ut vindicta Marianorum scelerum
 ipsis sceleribus fuerit funestior: *Ma-*
rrius quidem consulatum non tenuit
 ultra decimum sextum diem, & vive-
 re & tyrannidem exercere desuit, mor-
 te per intemperantiam voluntariâ si-
 bi adscitâ metu Syllanæ vindictæ:
 post obitum autem ejus à *Cinna* colle-
 ga consulatûs *Sertorio Carbone* alijs-
 que Marianis, ingens Romæ laniena
 exercita est, quorum crudelitatem de-
 testantes senatores & optimates ad
Syllam se converterunt, atq; Marianis
 arma opposcentes sanguini sangui-
 nem, cædes cædibus, scelera Maria-
 na sceleribus Syllanis vindicaverunt,
 donec ambo æmuli tyranni (divinâ
 vindictâ pœnas exigente) utrimque
 sublati sunt.

Cinna quidem anno 3970. ante
 Chr. 83. à suis confossus est. *Sertorius*
 partium Marianarum firmissimus cly-
 peus conjuratorum dolo tandem in
 convivio periit, Dux summæ virtutis,
 sed calamitosæ. Deniq; Sylla qui ca-
 tenas

tenas *Iugurtha* iniecit, *Mithrydatem* compescuit, qui socialis belli furores repressit, qui *Cinna* dominationem fregit, qui *Marium* afflixit, qui *Marianos* confudit, & in sola urbe ex *Marianis* sex millia necavit, quingentos proscripfit, duodecim millia in *Præneeste* occidit, qui rempublicam Romanam jugavit & pressit, hic à vermibus tandem parvis, sed acutis tortoribus corrosus, pediculari morbo consumptus interit.

Anno m. 3963. Roma suo fatiscens pondere, intestinis bellis agitari cepit. Primum sociale dictum, vel etiam *Marsicum* à *Marsis* præcipuâ gente *Italiae*, quod *Picentes*, *Vestini*, *Marsi*, *Peligni*, *Mariani*, *Lucani*, *Samnites* fidelissimi socij, *Drusi* promissis exciti & conjurati adversus Romam susceperunt, tanto furore, ut Roma non potuerit vincere, nisi trecentis juventutis latinæ millibus absumptis, & Romanis non paucioribus.

Anno m. 3981, ante Chr. 72, bellum
ser-

servile in Sicilia per *Aquilium* præto-
rem. Posthoc bellum *Spartacum*
in Italia per *M. Crassum*, confectum,
qui ex ergastulis erumpentes servos, &
duce *Spartaco* tumultuantes gladiato-
res ferro maturè exciderunt, ne ex
fæce hominis enata hydra Romanam
rem immedicabili vulnere percuteret.

Anno m. 3987 *Pompejus* bellum py-
raticum quadraginta dierum spatio
mirâ celeritate confecit.

Bellum Mithridaticum initium sum-
psit anno m. 3965. ante Chr. 88. de
quo in Mithridate facta mentio.

LUCULLUS ROMANUS Patritius Mi-
thridatici belli imperator *Metellum Numi-
dicum* habuit avunculum devicta Armeniâ,
Mesopotamiâ, ac Nisibi civitate captâ,
Romæ imperator appellatus est, præcla-
rissima virtutis suæ specimina dedit contra
Tigranem & *Mithridatem*: pluribus præliis
victor evasit. Demum indignatus suis mili-
tibus quibus non adeò placebat, sponte ab-
dicavit, & quieti sededit cœpitq; vivere splē-
didè, & luxu epularum omnes superare,
auctor factus & dux Romani luxûs: ita ut
ingentes illas opes, quas bello acquiserat,
tan-

tantum convivando consumeret, iretque in proverbium apud eos, qui vellent apud *Lucullum* convivari, ut dicerent *hodie in Apolline sanabitur*; consueverant enim, ut *Plutarchus* scribit, epulæ in Apolline præparari precio quinquaginta millium. Obijt tandem in otio & luxu, ejusque funeralia in Tusculano agro celebrata sunt.

Conjuratio Catilinaria.

ANno m. 3990. Consulibus *Iulio Casare* & *C. Marcio Figulo* instauravit *Catilina* conjurationem suam. In hunc finem advocavit homo perditissimus unum in locum focios suos (ex quibus plerique equites & senatores) libidine prius, vino & omni turpitudine corruptos, eosque nefando sacrificio, hausto etiam humano sanguine inter se devinxit ad mutandum reipublicæ statum, novasque tabulas induendas. Distribuerunt deinde inter se magistratus & sacerdotia, bonos & divites ad cædes designarunt, ipsum *Catilinam* consulem elegerunt, habiturum collegam *Antonium* sibi non inimicum: quod ubi plerique viri boni patriæ suboluisent, accensi sunt omnes ad demandandum *Tullio* consulatum. Neque tamen ideo *Catilina* despondit animum, sed arma, viros, pecuniam copiosius comparavit & *Ciceroni* modis omnibus insidias paravit

vit, quas ille cæteraque eius consilia operã
Fulvia discebat, & circum se præsidia cli-
entum & amicorum occultè habebat: col-
legam quoque suum *Antonium* pactione
provinciæ permoverat, ne contra rempub-
licam à se dissentiret: Macedoniam enim,
quæ sibi contigerat, ipsi concessit, Galliam
verò *Motello* mandavit, ne eam *Catilina* sui
juris faceret. Cùm dies comitiorum venis-
set, & *Catilinæ* neque petitio consulatûs,
neque insidiæ succederent, constituit bel-
lum gerere & omnia extrema experiri.
Ideo aliquot conjuratorum varia in loca
dimisit, qui velut faces *Catilinariæ* bellum
accenderent. Ipse interim per *Cornelium*
equitem & *Vargunterium* senatores negoti-
um *Ciceronis*, specie salutationis, interficien-
di sollicitè tractat, sed re per *Fulviam* pa-
tesfactâ sicarij januâ & domo *Ciceronis* pro-
hibiti sunt. Jamque *Manly* in *Etruria*, alio-
rumq; conjuratorû arma audiebantur, cùm
rem ad senatum defert consul, ubi pro rei-
publicæ salute omnia, quæ profutura vide-
bantur, decreta sunt, & *Catilina* (qui &
ipse in senatu comparuit, sive dissimulandi
sive sui purgandi causâ) facessere ex urbe
jussus est. Quare ex curia se proripiens furia
nefaria, indeque intempestâ nocte in *Man-*
lia castra profectus, nomen & apparatus
consulis assumit, ad 20. millia militum con-
tra-

trahit, oppida ad defectionem sollicitat, quos omnes per *Antonium* senatus celerrimè (hostes prius declaratos) bello persequitur, *Cicero* autem per Allobroges patefactos primarios quosdam conjurationis complices, *Cetheginum*, *Statilium*, *Gabinianum*, *Ceparium* ordinis senatorij viros decreto senatus unà cum *Lentulo* (qui consulatu cum *Cicerone* fugebatur, & imperio à senatu abdicatus erat) publicè spectante populo in carcerem coniectos laqueo omnes suffocari mandat; applaudente populo, aliquibus autem invidiam constantibus.

Fuit *Lucius Catilina* nobili genere natus, magnà animi & corporis vi, sed ingenio pravo, cui ab adolescentia bellà intestina, discordiæ & flagitiosorum consortium delicti fuerunt: quorum facinorosorum hominum copià semper magnà stipatus incedebat, eaque nefarià manu fretus consulatum ambivit, & tyrannidem intulit, sed comprehensis conjuratis primariis & interfectis, ipse in *Transalpina* confugiens, ab *Antonio* cum militibus persequente, inter confertissimas legiones confossus est.

CLODIUS ejusdem farinae cum *Catilina* (sed non consors ejusdem conjurationis) prænomine *Publius*, ex antiquissima *Claudiorum* familia civis, sed factiosus & libidinis notissimæ, ut qui tres sorores per incestum

stum polluit, & in sacris *Bona Dea* cum muliebri veste deprehensus est. Hic ut *Ciceroni* in perniciem reipublicæ majus negotium facessere posset, petiit tribunatum, quem cum ex lege obtinere non posset, quod Patricius esset, alicui ex plebeis adoptandum dedit, atque nactus est tribunatum, & non quievit, donec *Ciceronem* per vim civitate expelleret; cum autem insolentior factus etiam *Pompejo* molestus esset, & optimum quemque lacefferet, placuit senatui *Ciceronem* ab exilio revocare, qui reversus *Milonis* operâ inimicum compescuit, à quo etiam *Clodius* in via Appia interfectus est. Quod facinus *Cicero* egregiè defendit, sed frustra: *Milo* enim exiliodamnatus in *Massiliam* abire compulsus, ubi cum *Ciceronis* orationem scriptam pro sui defensione legisset, dixisse fertur, *si sic perorâset Cicero, uti scripsit, non ego Massilia umbilice legerem.*

— 50 — 50 — 50 — 50 — 50 — 50 — 50 — 50 —
 S. II. *Memorabilia Miscel-*
lanea.

A Nno m. 3750. ante Chr. 303. *Rhodi* *Ptolomæi* auxilium, à *Demetrio*, qui *Rhodium* infecto prælio affligerat, & arctè obsederat, liberati vindicem suum *Ptolomæum* divinis honoribus